

היה לך אב או אח

25

היה לך אב או אח - Have you a father or brother? I recall an incident from my childhood. I was seven or eight years old in a small town in White Russia, and like all Jewish boys, I attended the little *cheder* school. I still remember that dreary winter day in January; it was cloudy and overcast. The Torah portion of the week was *Vayigash*, and Chanukah had just ended, taking away with it the joyous holiday spirit from our small town. A long, dark winter lay ahead for us *cheder* boys. We had to rise when it was still dark, and return home holding a lantern, because nightfall was so early. That day, we *cheder* boys were in a depressed mood, lazy and listless. We chanted mechanically the first verses of *Vayigash* in a dull monotone, droning the words in Hebrew and translating them into Yiddish. One boy finished reciting Joseph's question: היה לך אב, *Do you have a father*, and the reply: *Yesh lanu av zaken: Yes, we have an old father.*

(1)

מיון
27

Then something unusual happened. Our teacher, a *Chabadnik*, suddenly jumped to his feet and with a gleam in his eyes motioned to the reader to stop. He turned to me and addressed me with the Russian word *podrabin*, meaning assistant to the rabbi. The teacher asked me: "What kind of question did Joseph ask his brothers—היה לך אב, *Do you have a father?* Of course they had a father, everybody has a father! The only person who had no father was Adam, created by God. But everyone else born into this world has a father. What kind of a question was that?" I tried to offer the answer,

"Joseph simply wanted to find out whether the father was still alive. 'Do you have a father?' actually means, 'Is he alive, or is he dead?'"

"If so," our teacher thundered back at me. "Joseph should have phrased the question differently: 'Is your father still alive?'" It was useless to argue with our teacher. He was now no longer addressing only us little boys. He began to speak rhetorically as if some mysterious guest had just entered that cold room. "Joseph, our teacher pronounced as if from a pulpit, wanted to know whether his brothers were still attached to their roots and origins. 'Are you, Joseph, asking, 'rooted in your father? Do you look at him the way the branches or blossoms look on their roots? Do you see your father as the foundation of your existence? Do you see him as your provider and sustainer? Or are you just like rootless shepherds wandering from place to place, from pasture to pasture, who forget their origin?" Our teacher suddenly stopped addressing the invisible visitor and turned his focus directly to us. Raising his voice, he asked us: "Are you truly humble? Do you look down condescendingly at your old father as representing an archaic tradition? Do you think that your old father is also capable of telling you something new and exciting? Something challenging? Something you didn't know before? Or are you so arrogant and vain, that you deny dependence on your father, upon your source?" Our teacher exclaimed, "היה לך אב, *Do you have a father?!*" pointing at my study-mate Isaac, who was considered the town's prodigy. The teacher turned to him and said, "Who do you think knows more? Do you know more because you are so well-versed in Talmud, or does your father, Jacob the blacksmith, know more even though he can barely read Hebrew? Are you proud of your father? When we recognize the supremacy of our father, then, ipso facto, we accept the supremacy of our Universal Father in Heaven."

36 I will never forget our teacher's novel interpretation of the Joseph story.

One can use a similar approach to understanding Joseph's second question: Have you...a brother? Joseph wanted to know: "Does your awareness of time stop at the present moment, or do you consider future generations as well? Do you plan for the world of tomorrow, enveloped in the mist of non-being? Do you have a vision? Do you believe in the improbable?" The brothers' answer was, "Yes. We have an elderly father, an אב זקן. We also have a bright, vivacious, talented young child, אחי הקטן, our younger brother, who represents the world of tomorrow. The young child challenges us to make possible the birth of future generations."

Here in America, we have freedom, many privileges, and anti-Semitism poses no real threat, yet we are committed to *Eretz Yisrael*. We fight for the possession of the land and continue to sacrifice young lives for each sand dune, for each rocky hill. Why? The answer is that about three thousand five hundred years ago, our אב זקן, Abraham, walked behind his flock on those sandy trails and, by traversing the land, endowed it with *kedushah*. Centuries later, a prophet and king named David played the harp and sang beautiful hymns to God. The hills of our ancient homeland, which echo with ancient melodies and fiery words, are worth the sacrifice of our youth.

The drama of Joseph and his brothers, which draws to a climax in this *sidra*, is a source of endless fascination. One significant aspect of this strange narrative is that Joseph's actions toward his brothers are incomprehensible, both to the brothers who do not recognize him and to us who already know who he is. To the very end, both they – the brothers – and the readers are perplexed: they, by the Egyptian prince who seems irrationally bent upon tormenting them, and we by the anomalous and mysterious motives of Joseph in continuing to conceal his identity from them and carrying out this elaborate *spiel*. Then, suddenly, all becomes clear. Joseph's revelation of his identity is also the revelation of a master plan, conceived by a mastermind, a marvelous and beautifully consistent course of action. The purpose of this program is to help the brothers achieve *teshuva*, repentance or rehabilitation, to regain their sense of dignity, and to purge themselves of their shame. For this is the grand

goal of Joseph, to which all his actions are inclined and aimed. Their sin was that of hatred for their half-brother Joseph, the son of Rachel, a hatred which resulted in endangering his life. Now, Judah

253
17/188

(1)

VAYIGASH: On Being Consistent to a Fault

A Commentary for the Ages: Genesis

1 was willing to endanger his own life for the remaining half-brother, Benjamin, the other son of Rachel. The brothers thus fulfilled the requirements of *teshuva*. How beautifully everything falls into place and pattern! How symmetrical, how apropos! And how aptly does all this mesh with Joseph's earlier plan, which came to the fore in the two great dreams about their sheaves bowing to his sheaves and about the sun and the moon and the stars bowing to him, Joseph. No wonder that Pharaoh was so impressed by this young Hebrew lad. He is indeed wise beyond words, the *Izofnat panei*, the one who has all the answers and solves all the problems. Moreover, Joseph's plan for his brothers' *teshuva* is right, it is moral. That is why the rabbis² were moved to declare that the expression, "merciful and gracious," refers to Joseph the Righteous.

6 And yet, the sages found cracks and chips in this picture of Joseph. Joseph was wise, and his heart was in the right place, but something was amiss. Perhaps one might say that he was just a bit too clever, the plan was too smooth, the operation too consistent.

16 For instance, when testing his brothers, he gave Benjamin a far greater portion. Did he not take too much of a chance in arousing those old and latent jealousies? Did he not realize that the brothers are, after all, but human? And then when he arrested Simon before their very eyes - was that not too cruel, though perhaps necessary? And when he demanded of them that they surrender Benjamin to him as a slave because of the "theft" of the cup, he caused them so much grief that they tore their garments as a sign of anguish. It is true that this act on his part was one aspect of a consistent plan; but it was pitiless and harsh.

28 He might have yielded to human emotions, and he might have somehow softened the blow. In fact, the rabbis tell us that Joseph was repaid generations later for this act of agony that he caused his brothers: his descendant Joshua, who had otherwise experienced an unbroken string of successes in leading Israel in the conquest of Canaan, had one difficult setback in the war against the city of Ai, and so grief-stricken was Joshua that - he tore his clothes in anguish!

31 Finally, and most important, Joseph heard, no less than ten times, his brothers referring to their father Jacob as "your servant our father."

2. Cited in Tzeror haMor on Genesis 44:4.

1 Ten times he permitted them to refer to his own father as his servant! It is true that this was part of his consistent fulfillment of the dream whereby the sun too, symbolizing Jacob, will bow down to Joseph. But the rabbis (*Sofa* 13a) were terribly upset with Joseph for allowing this piece of disrespect ten times over again. In punishment, they declare, Joseph lost ten years of his own life which he would have been permitted to live out had he not countenanced this discourtesy to his own father.

6 In a word, Joseph was consistent to a fault. He hewed too closely to his original plan. When a plan is overly consistent, when it leaves no room for contingencies, it becomes a machine - the kind of machine that grinds up human hearts and emotions, that leads brothers to grief, that makes servants of parents, and that ultimately diminishes the life of the mastermind himself. It is here that Joseph erred. He was too consistent and not sufficiently compassionate, too calculating and not sufficiently kindly.

16 Does this mean that we must make a virtue of inconsistency, that it is good to be illogical and self-contradictory? Of course not! One ought always to have a framework, a philosophy, some solid criteria by which to judge men and events and oneself. But never should the framework be so massive that you have to cut down the picture of life to fit it into the frame. Never should consistency be so rigid that you become callous to the cause of compassion. Never should a theory thwart the truth. In the general organization of one's *weltanschauung*, one ought always to strive for consistency, for otherwise life is haphazard and even hazardous. But, an overall consistent philosophy of life does not necessitate a stifling and petty consistency in every small segment of experience. For then, consistency becomes nothing more than the excuse for a closed mind.

24 What is it that is wrong with over-consistency? First, it makes one inhuman. If I believe in the plan above all else, then I will follow it to the bitter end even if I must steamroller over people and feelings. This was the error of Joseph who had a marvelous and even generous plan, but followed it to its logical conclusion without adequate compassion.

31 Second, it is simply unscientific. It involves too much trust in reason, and therefore out of concern for a consistent, rational pattern I may fail to respect newly discovered facts and new situations. A theory

that ignores facts, that twists logic instead of revising itself, that wards off unpleasant challenges by ignoring them – is simply wrong.

It is interesting that in the history of talmudic methodology the protest against extravagant dialectics, called *pilpul*, was largely a reaction against over-consistency. The protest against *pilpul*, from fifteenth-century Prague to sixteenth-century Poland to eighteenth-century Lithuania, was a reaction against consistency so strong and theory so powerful that they would not be altered by mere facts.

Indeed, there is a similar movement in contemporary American philosophy, which expresses itself in contempt for "ideology." The word "ideology" is taken as a synonym for the enthronement of the theory beyond any revision because of encounter with new facts.

An example of this disdain for facts in favor of a consistent theory is the matter of dialogues between Jews and Christians. One would have thought that after the Six Day War and the shameful betrayal of the Jewish community by those who had expressed such desires for dialogues with us, we would be done with the whole business. Indeed, some honorable and honest proponents of dialogue issued retractions soon after the Six Day War and announced that they were finished with these attempts.³ Yet, too many Jews have preferred to go their old way and have refused to abandon the dialogue movement and all it implies. It is a pity that only a week or two ago an official of the Conservative movement authoritatively declared that his movement is in favor of more dialogue, not less. Apparently, a "line" once taken, must be continued to infinity even if it leads to no place. How wise Ralph Waldo Emerson was when he declared that "a foolish consistency is the hobgoblin of little minds."

Third, over-consistency is religiously sinful. It is a sign of a lack of humility before God. It assumes that humans have complete control over the future, that we can avoid surprise and novelty and contingency by exercising our own wisdom and shrewdness. It means that we have over-confidence in our own reason and ability, and therefore read God out of the world, that we substitute our plans for His, or, at best, we presume to know His plans to the last iota. Even religious folk, perhaps especially religious folk, ought never dare such presumptions. It is an act of arrogance against God: "There is no wisdom and no counsel and no understanding against the Lord" (Proverbs 21:30). The religious objection to over-consistency is in the form of a plea for humility, of an acknowledgment of our own limited visibility in the skies of history and our willingness to be guided by divine instructions.

עוד, ולא יצטרכו עוד למלחמות גוג ומגוג
ולא יהרג משיח בן יוסף, אבל לא הי יכול
להתאפק, ובוה יובן מה שבמדרש "כי הגה
המלכים" זה יהודה ויוסף "עברו יחדיו" זה
נתמלא עברה על זה וזה נתמלא עברה על
זה, וכבר דקדקנו בשלמא יהודה על יוסף
ניחא, אבל יוסף על יהודה למה, כי אותה
הוא מבקש, וכבמדרש כל הדברים שאתה
קורא עד ולא יכול יוסף להתאפק הי פיוס
ליוסף ופיוס לאחיו ופיוס לבנימין, אך לפי
דרכנו יובן שזה הי סיבה למלחמות גוג
ומגוג והריגת משיח בן יוסף [ומ"מ סוף
כל סוף נתקיים רצון יוסף ומוצלים אנתנו
ממלחמת ג"מ ומהריגת משיח בן יוסף
כנ"ל לפי קבלת רבותינו הקדושים נ"ע]:

Ⓟ
pe
Ⓟ
pe
under

ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו.
ומשמע דאילו הי יכול עוד להתאפק
לא הי עדיין מתודע להם. ויש לדחוק שהי
רוצה להתאפק לכה"פ עד שיצאו כל הנצבים
עליו לבל יצטרך לצוות להוציאם, אבל
במדרש (פ' צ"ג) מפורש כיון שראה יוסף
שהסכימה דעתם להתריב את מצרים אמר
יוסף בלבו מוטב שאתודע להם ואל יחריבו
את מצרים, מכלל דבלא"ה לא הי עדיין
מתודע, וזה תימא למה הי רוצה עוד לעכבם
ולצער את אביו הזקן שהי יושב על יד דרך
מצפה לחזירתם עם בנימין, וכבר דברנו בזה:
ונראה עוד לומר, דהנה מבואר בכתוב
שלאחר קיבוץ גליות לעתיד יהיו
מלחמות גוג ומגוג ויהרג משיח בן יוסף.
ויש להתבונן בדבר למה לא הי המירוק
של ישראל נשלם בכל משך ימי הגלות המר
שסבלנו רעות רבות וצרות עד אין חקר,
ויצטרכו עוד למירוק של מלחמת גוג ומגוג.
ונראה שזה הוא הטובת ישראל שבאם הי
המירוק עד התכלית בעודם בגלות בארץ
אויביהם והחושך מכסה ארץ, לא הי
באפשרות לסבול, [ובזה מובן מה שקבלה
בנדינו מרבותינו הקדושים, שמעתה נפטרנו
ממלחמות גוג ומגוג ואחר קיבוץ גליות
ישבו ישראל במנוחה על אדמתם לעולם,
שכמו שבמצרים קישי השעבוד השלים לך
מאות שנה, כן בגלות זה להיפוך, שאריכות
הזמן השלימה לקישי השעבוד, ורעות רבות
וצרות שהיו מעותדות לבוא על שונאי
ישראל, וע"כ באשר אריכות הזמן השלימה
ושוב לא הי חבלי הלידה כ"כ קשים, עד
בלתי אפשר לסבול, שוב יותר נכון שיגמר
המירוק לגמרי בעודנו בגלות, וכשיתקבצו
הגליות לא נצטרך עוד לשום מירוק, ואל
סתמה שישתנה ממה שכתוב מפורש בכתוב,
שהי במצרים מפורש בכתוב ארבע מאות
שנה, ואעפ"כ קושי השעבוד השלים ונחסר
מהם ק"ץ שנה, כן הוא הענין במלחמות גוג
ומגוג]. והנה במדרש שהתודעות של יוסף
ואחיו בנמצא לקיבוץ גליות, ולפי"ז יש לומר
באשר מירוק החטא של מכירת יוסף עוד
לא נשלם, כידוע מענין עשרה הרוגי מלכות,
ע"כ הי בדעתו של יוסף שיותר טוב שיסבלו
אחיו עוד צער עצום מאד [שעד כה היתה
להם עוד תקוה על תחנוני יהודה אולי ירחם
עליהם המושל, אבל אחר שכלתה כל תקוה
הי בעיני עצמם כאבודים, ויהודה הי רואה
א"ע אבוד משני עולמות] וכבמדרש ליש
אובד מבלי טרף זה יהודה, ובני לביא
יתפרדו אלו השבטים, וחשב יוסף לעכב
אתם בצערם העצום הזה עד שימרק לגמרי
כל חטאם, וההתודעות של אח"כ הי לפועל
דמיוני שכך הי לעתיד שאחר המירוק
לגמרי הי קיבוץ הגליות ולא יוסיפו לראיה

ויגידו לו לאמר עוד יוסף חי וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים
ויפג לבו כי לא האמין להם וידברו אליו את כל דברי יוסף
אשר דבר אלהם וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אתו
ותחי רוח יעקב אביהם מה, כו-כו

6
דברים
על
יוסף

נדמין נא לעצמנו את אחד מגדולי הדור שבנו נעלם מהבית לשנים מספר
והתגלגל בעולם עד שהגיע לאירן... שם ישב בבית הכלא מספר שנים
ואחר מכן עלה ונתעלה עד שהגיע להיות שליט אירן ועתה הוא שולח
שליחים לספר את הדבר לאביו.
באים השליחים אל האב השקוד על תלמודו ומספרים לו: דע לך! בנך
הוא שליט אירן!...

האם ישמח אותו צדיק?
ארץ מצרים היתה מקור הטומאה והכישוף בעולם וכאן באים האחים
ומספרים לאביהם שיוסף חי "ותחי רוח יעקב אביהם", מדוע? האם זו
בשורה כל כך טובה שבנו שליט על ממלכה טמאה זו?
|| אלא כאשר יוסף שלח את האחים לספר לאביו כי הוא חי אמר להם
(לעיל פסוק ט'): "מהרו ועלו אל אבי ואמרתם אליו כה אמר בנך יוסף
שמיני אלקים לאדון לכל מצרים", שם שמים שגור על לשונו של יוסף
ומשום כך הוא מדגיש שהאלוקים הוא זה ששמו שליט על ארץ מצרים,
משום כך כאשר באים השבטים אל יעקב ומספרים לו: "אבא! עוד יוסף

10 חי וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים", יעקב עדיין אינו שמח, אולם כאשר
האחים מוסיפים "וידברו אליו את כל דברי יוסף אשר דבר אליהם",
דהיינו שסיפרו לו את דברי יוסף וראה כי שם שמים שגור על פיו, וכן
כאשר ראה יעקב "את העגלות אשר שלח יוסף", וכפי שמפרש רש"י
שסימן מסר להם יוסף במה היה עוסק כשפירש ממנו, בפרשת עגלה
ערופה, מכל אלה ראה יעקב כי בנו עדיין עומד בצדקו מיד: "ותחי רוח
יעקב אביהם!"
עתה הייתה שמחתו שלימה!

בית התלמוד של יהודה

"ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להודות לפניו גשנה ויבאו ארצה גשן"
(מ"ו, כ"ח)

"לסוכות לפניו" - לחקן לו בית התלמוד שמקם תלם סוכה" (כ"ט)
בסם בלחשית רכס ל"ה, ג' תחומה ויגש י"א)

373
374

1 פשט הפסוק הוא שיהודה נשלח לפני יעקב כדי ללמוד את הדרך, כך שאפשר יהיה
להביא את אביו במהירות למצרים. אבל חז"ל דורשים, שיעקב אבינו אמר
ליהודה: אני דואג לחינוך הנוער ולהמשך החדרת לימוד התורה לעם ישראל. הלא אנו
יורדים לארץ שכולה טומאה! לכן שלח את יהודה לפתוח ישיבות ובתי אולפנא, כך
שגם במצרים יהיה המשך לחינוך הטהור של ילדי ישראל. הילדים יוכלו לשמור את
זהותם היהודית גם בתקופת שהותם במצרים.

6 ולמרות בית התלמוד שפתח יהודה, באו המצרים והרסו זאת, ככתוב (דברים כ"ו,
7): "וירעו אותנו המצרים" - הפכו אותנו לרעים, או שהם סגרו את בית
התלמוד שהקים יהודה.

11 לכאורה היה מן הראוי לשלוח את יששכר, שהוא בן תורה, ולא את יהודה,
שהתאפיין דווקא בגבורתו אלא, שכדי לפתוח ולבסס ישיבה צריך
לשלוח איש גיבור חיל בדווקא.

4

עוד עלינו ללמוד כי החינוך הטהור הוא לדאוג לגור במקום שבו לא תהיה השפעה שלילית על הילדים, כי ההשפעה של החברה יכולה להיות הרסנית אם אין שם תורה ויראת שמים, ומאידך ניתן להמשיך את דרך החינוך של ישראל סבא אם דואגים שהחברה תהיה חיובית וברוח של תורה. וכתב הרמב"ם (פ"ז מהל' דעות ה"א), וז"ל: "דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחביריו ונוהג כמנהג אנשי

6 מדינתו, לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד כדי שילמוד ממעשיהם, ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחשך כדי שלא ילמוד ממעשיהם, הוא ששלמה אומר (משלי י"ג, כ'): 'הולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע', ואומר (תהלים א', א'): 'אשרי האיש וגו', וכן אם היה במדינה שמנהגותיה רעים ואין אנשיה הולכים בדרך ישרה ילך למקום שאנשיה צדיקים ונוהגים בדרך טובים, ואם היו כל המדינות שהוא יודעם ושומע שמועתן נוהגים בדרך לא טובה כמו זמנינו, או שאינו יכול ללכת למדינה שמנהגותיה טובים מפני הגייסות או מפני החולי ישב לבדו יחידי, כענין שנאמר (איכה ג', כ"ה): 'ישב בדד וידום', ואם היו רעים וחטאים שאין מניחים אותו לישב במדינה אלא אם כן נתערב עמהן ונוהג במנהגם הרע יצא למערות ולחוחים ולמדברות, ואל ינהיג עצמו בדרך חטאים, כענין שנאמר (ירמיה ט', א'): 'מי יתנני במדבר מלון אורחים'."

7 ומכאן אנו לומדים, גם כשאדם חפץ לקנות דירה נאה, לא ישם בראש סדר העדיפויות את הנוחות של הדירה עצמה, כי העולם הזה אינו אלא פרודודור לעולם הבא, אלא ידאג לאיכות החיים הרוחניים, כך שתהיה הדירה בסמיכות לשכנים דתיים ויראי שמים שתהיה השפעה חיובית על בניו, וגם בסמיכות לבית כנסת ובית מדרש, ושיבטיח שבמקום מגוריו יהיה שיעור קבוע בו יוכל ללמוד תורה, ובאופן זה יזכה לברכת שמים.

ויאמר יעקב אל פרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה מעט ורעים היו ימי שני חיי ולא השיגו את ימי שני חיי אבתי בימי מגוריהם (מז"ט)

כשנעשה רבי אריה לייב גינצבורג, בעל 'שאגת אריה', לרבה של מיץ, היה אז כבן שבעים שנה. ראשי הקהל באו לבית הרב החדש ובנעימה הבליעו את ברכתם, כי רבם זה, הישיש, יזכה לשבת על כסא הרבנות במיץ לאורך ימים. הרגיש הרב כי שמחתם מהולה בצער, וכדי להפיג את צערם, פנה אליהם ואמר:

בתורתנו מסופר, כי בבוא יעקב לפני פרעה שאלהו פרעה: "כמה ימי שני חייך?" ויעקב ענה לו: "ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה מעט ורעים וכו' ולא השיגו את ימי שני חיי אבותי". לכאורה ישנה לפנינו שאלה כפולה: למה רצה פרעה לדעת כמה שני חיי יעקב? ולמה לא הסתפק יעקב בתשובתו כי ימיו שלושים ומאת שנה והוסיף להודיע לפרעה כי מעט ורעים היו ולא השיגו את ימי שני חיי אבותיו?

11 אבל הדברים יובנו - המשיך הרב - על פי המובא במדרש (בראשית רבה פט, ט), כי עם בואו של יעקב למצרים נתברכה הארץ והיה כל טוב. וכשראה פרעה את יעקב כי קפצה עליו זקנה, חשש שמא חלילה לא יאריך ימים ותיפסק הברכה, ומשום כך רצה לדעת כמה שני חיי. ויעקב, שהבין כוונת שאלתו, השיב בחכמה, כי הן מעט לעומת שני חיי אבותיו, כי אביו חי מאה ושמונים שנה.

16 גם אני - סיים הרב - רעים היו שני חיי; נרדף הייתי, נודד וגולה, ועל כן קפצה עלי זקנה יותר מדאי. אבל מבטיח אני לכם, כי למצער עוד עשרים שנה אשב אי"ה על כסא הרבנות אשר לעדת ישראל בעיר מיץ.

והבטחתו נתקיימה. הוא נפטר במיץ בהיותו כבן תשעים שנה [נולד שנת תנ"ה ונפטר שנת תקמ"ה].

(ויקהל משה) *

רבי אריה ליב, בעל 'שאגת אריה', כשהיה רב במיץ, ביקש לישיב בשלוה וקפץ עליו רוגזו של ראש הקהל, בגלל הדבר אשר ביקש לשנות מנהגם, שהיו נוהגים בחג השבועות, שבירך הכהן בתחילה, ואחר כך קראו 'אקדמות'; והוא ציוה לקרוא מקודם 'אקדמות' ואחר כך יברך הכהן ברכת התורה. ובגלל הדבר הזה, העלה עליו חמת פרנסי הקהילה ורדפוהו ללא מנוחה.

10

ונוהגים היו במיץ, שבבוא רב חדש לכהן פאר בעדם, מביאים אליו את פנקס הקהילה, שיכתוב הרב איזו 'תקנה' חדשה. וכאשר הביאו את הפנקס לפני ה'שאגת אריה' לתכלית זו, אמר להם, שיניחו את הפנקס אצלו לימים אחדים ויתיישב בדעתו מה לכתוב בו. עברו ימים אחדים ובאו ראשי הקהל לקחת את הפנקס והביטו בו מה שכתב, המה ראו כן תמהו, כי כתב שם את 'עשרת הדיברות'.

6

אמר להם ה'שאגת אריה': דעו לכם, כי הדבר פשוט, ואין כל פלא, כי בראותי שעל מנהג הכתוב בפנקס, אתם שומרים ומפקחים היטב הדק, שלא ישונה חס ושלום כחוט השערה, ולוחמים הנכם עם הרב בגלל שרצה לשנות המנהג ב'אקדמות' - ועל 'עשרת הדיברות' אתם עוברים בשאט-נפש; על כן כתבתי את 'עשרת הדיברות' בתור תקנות הקהילה בפנקס, למען אשר תשמרו גם אותם בדיק ובמסירת-נפש, כמו תקנת ה'אקדמות' אחר ברכת התורה.

11

גם יש לדייק בפסוק זה מה שנאמר אצל יהודה אמר ולבני ישראל חבריו, ואצל יוסף אמר וכל בית ישראל חבריו, שאצל יהודה אמר הלשון בני ישראל, ואילו אצל יוסף אמר הלשון בית ישראל.

12

יד] בהפטרות השבוע (יחזקאל לו, טו) ואתה בן אדם קח לך עץ אחד וכתוב עליו ליהודה ולבני ישראל חבריו, ולקח עץ אחד וכתוב עליו ליוסף עץ אפרים וכל בית ישראל חבריו, וקרב אותם אחד אל אחד לך לעץ אחד והיו לאחדים בידך.

וגרמה לכאר, דהנה אמרו חז"ל אין בכלל אלא מה שבפרט (נמוח 1, ע"ב): ואפשר לרמז בזה, שכדי להשכין שלום בכלל ישראל, צריכים מקודם להשכין השלום בבתי ישראל, וכשישרור השלום והשלוח בכלל בתי ישראל בפרטות, אז יוכלו להשכין השלום גם בין כלל ישראל.

6

הנה בפרשתן מבואר שהשלימו השבטים ביניהם, והסירו את המחיצות שהפרידו ביניהם. ועל דרך זה מבואר גם בהפטרות השבוע שאמר הקב"ה ליחזקאל, שיקח שני עצים והיו לאחדים בידו, והוא מורה על האחדות והשלום בין בני ישראל.

וידוע שמעיקרי התנאים שישרור השלום בבתי ישראל, הן בשני דברים עיקריים ברוחניות ובגשמיות. התנאי הראשון היא להמשיך השראת השכינה בבית, וזאת על ידי לימוד ועסק התורה וקיומה, ולהרכות במצות ובמעשים טובים. וכפי שרמזו בזה בפסוק (מל"ט, טו) ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום, אין עוז אלא תורה (מל"ט)

16

והנה השלום שנעשו בין השבטים, נעשו על ידי יהודה ויוסף, כי יהודה היה זה שניגש לדבר אל יוסף את דבריו, ועל ידי זה לא יכול היה יוסף להתאפק ונתוודע לאחיו, ועל ידי זה הסירו מלבם את טינתם על יוסף, וגם יוסף הסיר מלבו מה שהיה עליו על אחיו.

16

מל"ט (ממור כ"ב), וכשיהיה עוז בבית שהיא תורה ומצות, אז יתקיים סיום הכתוב ה' יברך את עמו בשלום, שיהי השלוח והשלום בתוך ביתו. והתנאי השני הוא שכל יחסר המזג בבית בפרנסה ומזונות, היינו דאמרי אינשי (נ"מ נ"ט ע"ב) כמשלם שערי מכדא נקיש ואתי תיגרא בביתא.

20

על דרך זה מבואר גם בנביא שמפטירין השבוע, שאמר הקב"ה קח לך עץ אחד וכתוב עליו ליהודה ולבני ישראל וגו', ולקח עץ אחד וכתוב עליו ליוסף עץ אפרים וגו', וקרב אותם אחד אל אחד וגו' והיו לאחדים בידך. הרי שעיקר השלום שנעשה היא בין יהודה ויוסף, ויש להבין סיבת הדבר שעיקר השלום היא תלוי ביהודה ויוסף, הלא היו עוד שבטים לכד מיהודה ויוסף.

26

31

ושני דברים הללו מרומז ביהודה ויוסף. שהרי יהודה מרמז על תורה, עליו אמר יעקב (מ"י) לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו. שהיא גדולת התורה,

31

6

וכוחו של יוסף שהוא פרנסה בשפע, והיו לאחדים, שאז ישרור השלום והשלחה בבתי בני ישראל.

והנה ידוע שהאנשים מבני ישראל נקראים בני ישראל, והנשים נקראות בית ישראל. על דרך שאמרו חז"ל (ימ"ג ז ע"ג) ביתו זו אשתו. וכן דרשו חז"ל (שמו"ר פכ"ח ג) על הפסוק (שמות י"ג ג) כה תאמר לבית יעקב אלו הנשים, ותגד לבני ישראל אלו האנשים (והנילו רש"י ע"ט).

12
רע

6

המחוקק חלקי התורה. ויוסף מרמו על פרנסת הבית, כמו שנאמר ויוסף הוא המשביר וגו' (מ"ג ו), ועוד אמר להם (מ"ה י"ט) ואתנה לכם טוב ארץ מצרים ואכלו את חלב הארץ, לספק להם פרנסתם וכל הצטרותם בהרחבה גדולה.

ובזה נבוא אל הביאור מה ששינה הנביא, ובדברו אצל יהודה אמר בני ישראל, ובדברו אצל יוסף אמר בית ישראל. כי בני יהודה המה האנשים, ואלהם אמר להמשיך כוחו של יהודה בתוך בתיהם, שהוא כח התורה והמצות. ואילו אצל יוסף דיבר אל הנשים, הנקראות בית ישראל, שהם ימשיכו ברכת הבית בתוך בתיהם, כי מדרך הנשים לעסוק בברכת הבית. וגם על פי מה שאמרו חז"ל (נ"מ ע"ט) אמר רבי חלבו לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו, שאין ברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו, שנאמר (י"ג ט"ו) ולאברם הטיב בעבורה. והיינו דאמר להו רבא לבני מחווא אוקירו לנשייכו כי היכי דתתעורו.

ובזה יבואר מה ששלח יעקב את יהודה אל יוסף לפניו (מ"ו מ"ט), כדי להמשיך שני דברים אלו בבתי בני ישראל, שהם כוחו של יהודה שהוא כח התורה והמצות, והשפעות טובות ופרנסה בהרחבה בבתי ישראל, שהוא כוחו של יוסף, ואז ישרור השלום והשלחה בבתי בני ישראל, ויוכלו לעסוק בתורה ומצות בנחת כראוי, ולעשות רצון הכורא יתברך ולעברו בלבב שלם.

6

11

16

ואמר הנביא קח שני אלה, והיו לאחדים בידך, להמשיך בתוך בתיהם של בני ישראל תורה וברכת ה', ואז ישכון

ועל זה אמר הקב"ה ליחזקאל הנביא, ואתה בן אדם, העלול לבא למחלוקת, קח לך עץ אחד וכתוב עליו ליהודה, ועץ אחד וכתוב עליו ליוסף, שיאחדו כוחו של יהודה שהוא התורה,

בתוך בתיהם השלום והשלחה. וכשישרור השלום והאחדות בתוך בתי בני ישראל, יוכלו להמשיך ברכה זו גם לכל בני ישראל, שישרור השלום בתוך כל בני ישראל, כי לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה אלא השלום (עוקצין פ"ג מ"ג), להמשיך ברכה רבה וכל טוב לבני ישראל.

36

(7)